

Keiu Kärt Tammeaid

Tartu ülikooli bakalaureus

Eesti keele riigieksami kajastamisest ajakirjanduses

2012. aastal sooritasid gümnaasiumilõpetajad esimest korda kaheosalise eesti keele riigieksami. Kuidas kajastati uue eksamivormi kehtestamist ajakirjanduses ning mil määral said sõna eri osapooled?

2012. aastal sooritasid gümnaasiumilõpetajad esimest korda eesti keele riigieksamina komplekseksamit. Varasem küpsuskirjand asendus kaheosalise eksamiga, mille eesmärk on kontrollida õpilaste funktsionaalset lugemis- ja kirjutamisoskust. Eksami esimene, tekstimõistmisosa eeldab õpilaselt alustekstide komplekti põhjal 3–4 analüüsi- ja arutlemisoskust nõudva ülesande lahendamist. Tekstide hulgas on nii luulet, ilukirjanduslikku proosat, publitsistikat kui ka populaarteadust. Teises ehk tekstiloome osas tuleb alustekstide ning ette antud probleemi põhjal kirjutada vähemalt 400-sõnaline arutlev tekst.¹

Iga uuendus toob kaasa pooldajaid ja vastaseid. Riigieksami vormi muutus puudutab ligikaudu 8500 abiturienti, õpetajaid, eksami korraldajaid, hindajaid jne. Nii eksamile eelnenud kui ka järgnenud aastal arutlesid eksamiga seotud osapooled uue eksamivormi vajalikkuse, tugevuste ning nõrkuste üle. Poleemika komplekseksami kehtestamise üle oli väga elav, mistõttu oli siinse artikli aluseks oleva uurimuse² eesmärk esmalt selgitada,

¹ Eesti keele riigieksami eristus kiri, http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/Eesti_keeles_riigieksami_eristus_kiri4.pdf

² Artikkel tugineb Tartu ülikoolis 2015. aastal kaitstud Keiu Kärt Tammeaia bakalaureusetöole „Eesti keele riigieksami kajastamisest ajakirjanduses”, mille juhendajaks oli dotsent Kersti Lepajõe.

kuidas on meedias kajastatud uue eksamivormi kehtestamist ning kui suurel määral on esindatud eksamiga seotud eri osapoolte arvamus. Teine eesmärk oli vaadelda osapoolte sisulist argumentatsiooni, seetõttu võeti analüüsi aluseks fakti- ja tunde põhiste argumentide jaotumine argumentatsioonis.

Alusmaterjal

Uurimuses käsitleti 2011. ja 2012. aastal meedias³ ilmunud artikleid, et saada ülevaade probleemistikust nii eksamieelsel kui ka -järgsel aastal. Valimi aluseks olid artiklid, mis olid žanriliselt arvamusartiklid või vahendasid otseselt konkreetse osapoolte argumentatsiooni. Analüüs jagunes kolmeks osaks: töös käsitleti eraldi õpetajate, õpilaste ja eksamikeskuse esindajate argumentatsiooni, kuna vastuolu osapoolte vahel oli tugev ning artiklid olid seetõttu erineva suunitlusega.

Meetodina kasutati kriitilist diskursuseanalüüsi, mille raames vaadeldakse keelt kui võimu ja ideoloogia väljendamise vahendit ning tähelepanu pööratakse eelkõige teksti tähendusele. Teksti luues teeb autor kindlaid keelelisi valikuid, mis annavadki uurijatele aluse analüüsida nende valikute tagamaid. Autori keelekasutus on vähemal või suuremal määral ajendatud teda sotsiaalselt ning kultuuriliselt mõjutanud teguritest. Kirjutatud tekst võib olla teadlikult personaalne, see võib olla mõjutatud kontekstist või näida autorile täiesti neutraalne, kuid kõiki valikuid on võimalik seostada laiemalt võimu, ideoloogia ja sotsiaalse või kultuurilise keskkonnaga.⁴

Argumentide liigid meediatekstides

Argumenteerimist kasutatakse enda väljendamiseks või enda põhimõtete kaitsmiseks, meedias esitatavad argumendid on aga aluseks sellele, milline teave jõuab konkreetsetest teemadest ühiskonnani, milline pilt luuakse lugejale või kuulajale. Selle kaudu mõjutatakse inimesi võtma mingit seisukohta ning seejuures püüavad osapooled erinevaid

³ Artiklid olid pärit peamiselt Postimehest, Õpetajate Lehest ja Eesti Päevalehest, kuid ka väiksematest maakonnalehtedest või Delfi.ee uudisteportaalist.

⁴ Kasik, Reet 2008. Meediateksti analüüs: eesmärgid ja meetoodika. – Tekstid ja taustad V. Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad. Tartu Ülikooli eesti keele osakond. Toim Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 11–37.

argumenteerimisvõtteid kasutades leida inimeste toetust just enda mõtetele ja panna neid kahtlema vastuväidetes.

Faktiargumendid kuuluvad inimese teadmise hulka, s.t on osa arusaamadest, mis laienevad kõikidele inimestele ning mida peetakse sageli loomulikuks. Keeleliselt esitatakse faktipõhiseid argumente väitlausetega ning nende eesmärk on kuulaja või lugeja informeerimine tõestatava väitega. Faktiargumentidena kasutatakse enamasti statistikat, arvandmeid, ekspertide-klassikute tsitaate, seadusi ning teisi konkreetset tõestusmaterjali sisaldavaid informatsiooniallikaid. Muu hulgas võib faktiargumentide hulka lugeda ka isiklikku kogemust vahendavaid väiteid.⁵

Tundepõhiseid (hinnangulised) argumente ei saa liigitada õigeks või valeks, kuna nende mõju ja olemus põhineb konkreetse inimese arvamusel, tunnetel või suhtumisel. Sageli on just tundepõhised argumendid mõjusamad ning näivad lugejale või kuulajale veenvamad. Hinnangulised väited tuginevad enamasti väärtustele ja hoiakutele. Selliste argumentide mõjususel on väga oluline roll autori prestiižil ja sotsiaalsel staatusel, kuna see määrab, kui usaldusväärseks peetakse tema väiteid.⁶

Õpetajate seisukohti kajastati enim

Eksamiga seotud osapooltest võtsid eksami muutmisega seotud teemadel ajakirjanduses enim sõna õpetajad. Uurimuses käsitletud artiklites tuli komplekseksami suhtes selgelt esile valdav negatiivsus ning peamiselt väljendati muret eksami ettevalmistuse ning valikuvõimaluste suhtes. Argumentatsioon oli valdavalt tundepõhine – õpetajad kasutasid sageli emotsionaalset sõnavara, keskenduti vastumeelsuse väljendamisele, kuid sageli ei esitatud argumente oma arvamuse toetuseks. Mitmel juhul kasutati ka võimalust õpilasi hoiatada või pöörduti mõne sihtgrupi poole toetuse saamiseks. Näide 1 ilmestab õpetajate argumentatsiooni emotsionaalsust. „Ettevaatust, tulevased abiturientid” näitab selgelt, et õpilasi soovitakse hoiatada (või lausa hirmutada). Samuti on eesmärk mõjutada lisaks praegustele abiturientidele ka nooremaid õpilasi.

⁵ Lepajõe, Kersti 2011. Kirjand kui tekstiliik. Riigieksamikirjandite tekstuaalsed, retoorilised ja diskursiivsed omadused. *Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis* 31. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

⁶ Dijk, Teun A. van 2005. *Ideoloogia. Multidistsiplinaarne käsitus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- (1) Ettevaatust, tulevased abiturientid, teie lugemisülesandeid hindab ainult üks anonüümne komisjoni liige, s.t ühe inimese maitse järgi pandud punktid on lõplikud.⁷

Olgugi et õpetajate arvamust kajastavate artiklite hulgas oli ka neid, milles võeti uue eksami suhtes toetav hoiak, jäid need selgelt kritiseerivate artiklite varju. Mitu pedagoogi arvas, et uuendused on vajalikud ning komplekseksamit ei tasu liialt karta. Seejuures toodi siiski vaid välja küpsuskirjandi puudusi ega rõhutatud kaheosalise eksami tugevusi (näide 2).

- (2) Hoolimata uue vormiga seotud probleemidest ja hirmudest, on tegemist siiski eesti keele oskust kontrolliva eksamiga.⁸

Õpilaste arvamuse kajastamisest

Võrreldes õpetajate ja eksamikeskuse esindajatega, kajastati ajakirjanduses õpilaste seisukohti uue eksami suhtes tunduvalt vähem. Peamiselt tuli abiturientide arvamus esile artiklites, mis käsitlesid uue eksamivormi kehtestamist üldisemalt ning mille raames oli küsitud õpilastelt kommentaare. Analüüsivast valimist tuli aga selgelt esile, et erinevalt õpetajatest olid gümnaasiumilõpetajad kaheosalise eksami suhtes positiivsemalt meelestatud. Ka õpilaste argumentatsioon oli valdavalt tunde põhine, fakte esitati vaid üksikutes komplekseksamit kritiseerivates artiklites. Eksami toetuseks toodi välja enamasti seda, et nõrgematel õpilastel on uue eksamivormiga võimalus saada parem tulemus. Samuti peeti komplekseksamit üldiselt lihtsamaks (näide 3).

- (3) Uus eksam annab aga võimaluse igaühele, kel vähegi mõtlemisvõimet on.⁹

⁷ Mägi, Krista 2011. Uus eksam on parem, sest ta on parem. – Eesti Päevaleht 17. mai, <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/uus-eksam-on-parem-sest-ta-on-parem?id=51297218>.

⁸ Kaugerand, Jüri 2012. Kas uus eesti keele riigieksam on parem kui vana? – Järva Teataja 3. mai, <http://pluss.jt.ee/827860/kas-uus-eesti-keele-riigieksam-on-parem-kui-vana/>.

⁹ Uus emakeeleksam annab võimaluse ka vähem andekatele, <http://rahvahaal.delfi.ee/news/uudised/uus-emakeeleksam-annab-voimaluse-ka-vahem-andekatele?id=64353759>.

Kuigi õpilaste seisukohtadest tuli eksami muutmise suhtes esile toetav suhtumine, leidus ka neid, kes komplekseksamit kritiseerisid. Just sellistes artiklites kasutati rohkem emotsionaalset sõnavara. Näide 4 ilmestab, et ka õpilaste artiklites väljendati muret hindamissüsteemi subjektiivsuse pärast ning oma hirme väljendati ka keeleliselt palju elavamalt.

- (4) Noateral tasakaalu hoides peab kirjutaja niisiis sooritama mustkunstniku kombel kübaratriki, misjärel oleneb kogu tema tulevik ikkagi ühe hindaja armust.¹⁰

Eksami koostajate seisukohad

Eksami koostajate nimel võttis ajakirjanduses enim sõna riikliku eksamija kvalifikatsioonikeskuse eesti keele peaspetsialist Märt Hennoste, kelle eesmärk oli peamiselt tutvustada uue vormiga eksamit ning anda vastuseid õpetajate väidetele. Argumentatsioonis tuli selgelt esile eksamit toetav seisukoht ning eksami koostajate arvamust kajastanud artiklites kasutati teiste osapooltega võrreldes rohkem faktiargumente. Seejuures toetuti enamasti katseeksami statistikale, õpetajate kriitikale tõendatavaid vastuväiteid enamasti ei esitatud.

Siiski tuli ka riikliku eksami- ja kvalifikatsioonikeskuse argumentatsioonis esile võrdlemisi palju tundeühenduseid väiteid. Komplekseksamit toetati väga tugevalt, kuid sageli oli tegemist vaid eksami koostajate subjektiivse arvamusega. Väga palju rõhutati argumentatsioonis seda, et uue eksami hindamissüsteem on objektiivsem. Nagu ilmestab ka näide 5, siis seda väideti vaid oma seisukohtadest lähtuvalt ning faktiliselt ei suudetud tõestada, et see tõepoolest nii on.

- (5) Kuid praegused hinded on objektiivsemad. Kui kontrollida vaid üht kitsast valdkonda, võib saada kallutatud tulemuse. Õppekava laiem kontroll annab täpsema teadmise õpilaste oskustest.¹¹

¹⁰ Teder, Merike 2011. Abituriendid kritiseerivad uut eesti keele riigieksamit. – Postimees 7. nov.; <http://www.postimees.ee/624914/abituriendid-kritiseerivad-uut-eesti-keele-riigieksamit>.

¹¹ Lõhmus, Alo 2011. Uut tüüpi eksam andis ootamatult hea saagi, <http://maaleht.delfi.ee/news/maaleht/uudised/uut-tuupi-eksam-andis-ootamatult-hea-saagi?id=64572434>.

Nagu osas õpetajate artiklites, kus komplekseksami tugevuste rõhutamise asemel küpsuskirjandi puudustele keskenduti, rõhutasid ka eksami koostajad sageli just vana süsteemi miinuseid. Näites 6 esitatakse tundepõhine argument, milles kritiseeritakse väga otseselt küpsuskirjandit (*praegused pakkide kaupa ühesugust korrektselt positiivset mõtteviisi väljendavad kirjandid ei viita*), kuid kaheosalise eksami tugevusi ei rõhutada (*pigem soodustab oma peaga mõtlemist*).

- (6) Uus süsteem pigem soodustab oma peaga mõtlemist, millele praegused pakkide kaupa ühesugust korrektselt positiivset mõtteviisi väljendavad kirjandid ei viita.¹²

Lõpetuseks

Eesti keele riigieksami vormi muutmine puudutas kõiki eksamiga seotud osapooli – õpilasi, õpetajaid ja eksami koostajaid. Uurimusest selgus, et kõige aktiivsemalt osalesid eksami muutmisega seonduvas argumentatsioonis õpetajad, kes arutlesid eelkõige komplekseksami sisuliste puuduste üle. Mõned õpetajad väljendasid eksami suhtes ka toetust, kuid seejuures toodi esile pigem küpsuskirjandi puudusi kui komplekseksami tugevusi. Õpilaste seisukohti kajastati ajakirjanduses tunduvalt vähem. Ilmus küll artikleid eksamile eelnenud aastal, kuid eksami koostajatelt vastukaja õpilaste artiklitele ei tulnud. Seega saab analüüsist järeldada, et poleemika uue riigieksami üle põhines peamiselt pedagoogide ja eksami koostajate vahelisel vastuolul. Õpilased said küll võimaluse seisukohti avaldada, kuid sisulisse diskussiooni abituuriumit ei kaasatud.

¹² Valge, Jüri 2011. Jüri Valge: hoidlemaks isamaa ilu. – Postimees 18. mai; <http://arvamus.postimees.ee/441424/juri-valge-hoidlemaks-isamaa-ilu>.